

Slovo úvodem

Některá tradiční sociologická témata postihl u nás zvláštní osud. Dogmatické zákazy po desetiletí znemožňovaly veřejně se jim věnovat. Překonání dřívě vládnoucí ideologie je však spjato s natolik změněnou a nadále se měnící společensko-politickou situací, že tato témata se nyní zdají být neaktuálními. V minulosti popírané je dnes paradoxně považováno za přežitek minulosti. Takové klamné zdání vyvrací již prostá skutečnost, že ve vyspělých zemích se těmito tématy - bez ohledu na módní výkyvy ve frekvenci užívání různých konstitutivních pojmů - odborná veřejnost trvale zabývá. Pro základní výzkum představuje navíc reagování na aktuální události nejen existenční nezbytnost, ale též riziko ztráty teoreticko-metodologického odstupu od stávající situace a tedy i nedostatečného koncepčního předstihu vzhledem k dalším změnám této situace.

Snaha znovu připomenout některé jevy a souvislosti, ukázat hlubší zdroje některých současných problémů a získat odstup i předstih, potřebný pro jejich řešení, je také společným jmenovatelem většiny příspěvků obsažených v tomto čísle Sociologického časopisu. Poznatky odjinud a pohledy z jiné strany, které mají toto zaměření posílit, jsou zároveň výrazem zájmu výkonné rady a redakčního kruhu časopisu alespoň zčásti splatit publikační dluh těm autorům, kteří se na rozvoji naší sociologie podíleli z postavení mimo státní území nebo mimo akademickou půdu.

Obsahově je toto číslo volně sjednocováno implicitním důrazem na kulturní aspekty obou hlavních témat: politiky a práce. Politická kultura i kultura podniku, nacházející výraz např. v sociálním klimatu, jsou projevem určitých sdílených hodnot. Nedostatečně uspokojovaná potřeba seberealizace, případně krize smysluplnosti práce, jsou naopak - přinejmenším dle humanisticky orientované sociologické a vskutku sociální literatury - jednou ze základních příčin ztráty společenského konsensu. V porevolučním období je tato souvislost překrývána zjevným zápasem mezi optimismem, oprávněným získanými politickými svobodami, a skepsí vyvolávanou možnými ekonomickými hrozbami. Obavy z oslabení sociálních jistot, zejména dřívější uměle udržované neefektivní stability zaměstnání, ze snižování životní úrovně a zvyšování nároků na individuální výkon dočasně odvádějí pozornost od vnitřního významu pracovních a politických činností. Je však pravděpodobné, že právě polemické hledání potřebného minimálního konsensu řadu otázek, postavených v příspěvcích tohoto čísla, v dohledné době znovu nastolí.

Zatímco se každodenní vymezení jednotlivých politických směrů zdají být jasná, ukazuje úvodní stať nezbytnost sociologicky diferencovanějšího a v nezvulgarizovaném smyslu dialektičtějšího pohledu. Mocenské dichotomie se reprodukují, jak ukazuje stať o řízení podniku, i v dosud převažujícím represivním vztahu k pracovníkům. Mimoakademická sociologie průmyslu, pokračující v předválečných tradicích této disciplíny, se příznačně zabývala též optimalizací nehmotných podmínek práce a požadavky seberealizace. Perspektivám pracovní

seberealizace je věnována samostatná stať. Stejně tak je tematizována stále aktuální otázka ženské práce. Regionální problémy s nezaměstnaností, uváděné v další stati, jsou příkladem, že asociální vztahy přetrvávají nejen v podnikové, ale též v územně správní sféře a k jejich odbourávání dosud chybí koncepce. Transformace společnosti vyvolává, jak ukazuje stať o vědomí socioprofesionální diferenciace, statusovou inkonzistenci, která by mohla být dalším zdrojem zpochybnění hodnoty práce a v krajním případě dalším zdrojem potvrzení některých úvah, jimž je věnována stať o krizi práce. Možná východiska naznačují kromě uvedených statí též recenze, zabývající se novým chápáním podniku a novým pojetím participace v sociálně tržním hospodářství.

Skladba předkládaného čísla vycházela ze snahy poskytnout autorům prostor pro vyjádření různých, případně vzájemně se doplňujících přístupů a názorů a čtenářské obci alespoň částečný obraz o stavu sociologie práce a o hledání její nové orientace v nových podmínkách. Nezbyvá než doufat, že stejně jako úvodní politologická stať zaujmou i další příspěvky širší okruh čtenářů, než jen sociology práce, podniku a průmyslu.

Jan Vlášil

Sociologický časopis pokračuje ve své praxi tematických (tedy nikoli monotematických) čísel, věnovaných převážně určitému problémovému okruhu, přičemž některý z členů výkonné rady (jako nyní Jan Vlášil) je jakýmsi jeho "producentem". Rádi bychom samozřejmě poskytli mnohem více: uvést tematiku přehledovým článkem, věnovat jí více recenzí, kriticky pojednat problémy. Nicméně překročit hranici danou nabídkou, silami a časem autorů lze jen stěží.

Od poloviny tohoto roku stojí časopis na "dvou nohách": úzké výkonné radě, jež zajišťuje jeho výrobu a kontakt s autory, a širším redakčním kruhu, jenž se podílí na tvorbě koncepce časopisu a všemožně pomáhá redakci radou i skutkem. Doufáme, že se to promítne i v odborné úrovni a zajímavosti časopisu.

Další číslo by mělo být věnováno problémům sociální politiky (garantem je Jiří Večerník) a v posledním čísle tohoto ročníku (jež má na starosti Miloslav Petrušek) bude uvedena tematika teoretické sociologie. Plynulý pohyb mezi společenskou teorií a praxí by neměl být pro časopis žádnou výjimkou.

Jiří Večerník